

Zakonsko nasljeđivanje

Lulić, Andrea

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:333385>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET U ZAGREBU
KATEDRA ZA GRAĐANSKO PRAVO

Andrea Lulić

ZAKONSKO NASLJEĐIVANJE

Završni rad

Mentor: Marko Stilinović, mag.iur.

Zagreb, 2024.

Izjava o izvornosti

Ja, Andrea Lulić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Andrea Lulić

SAŽETAK

Predmet ovog završnog rada je prikaz pravnog instituta zakonskog nasljeđivanja unutar suvremenog hrvatskog zakonodavstva kakvo danas poznajemo.

U prvom dijelu rada razrađuje se pojam nasljednog prava te se opisuju osnovni elementi i karakteristike nužne za njegovo razumijevanje. Nadalje, daje se uvid u povijesni razvoj nasljednog prava kroz najvažnija razdoblja povijesti. U središnjem dijelu rada prikazano je trenutno zakonsko uređenje zakonskog nasljeđivanja u Republici Hrvatskoj koje proizlazi iz Zakona o nasljeđivanju te je određen krug potencijalnih nasljednika, uz osvrt na osnovna načela nasljednog prava. U zadnjem dijelu rada potrebno je zaključiti koje su to specifičnosti u razvoju zakonskog nasljednog prava dovele do odredbi današnjeg Zakona o nasljeđivanju te koji su potencijalni problemi koji bi iz njega mogli proizaći, kao i utjecaj povijesnog razvoja nasljednog prava na današnje normative akte koji reguliraju institut zakonskog nasljeđivanja.

KLJUČNE RIJEČI: nasljedno pravo, zakonski nasljednici, nasljedni redovi, nužni nasljednici

ABSTRACT

The subject of this final thesis is the presentation of the legal institute of legal inheritance within the contemporary Croatian legislation as we know it today.

In the first part of the paper, the concept of inheritance law is elaborated and the basic elements and characteristics necessary for its understanding are described. Furthermore, an insight into the historical development of inheritance law through the most important periods of history is given. In the central part of the paper, the current legal regulation of legal inheritance in the Republic of Croatia is presented, which results from the Law on Inheritance, and the circle of potential heirs is determined, with reference to the basic principles of inheritance rights. In the last part of the paper, it is necessary to conclude what specificities in the development of legal law led to the provisions of today's Law on Inheritance and what are the potential problems that could arise from it, as well as the influence of the historical development of inheritance law on today's normative acts that regulate the institution of legal inheritance .

KEYWORDS:*inheritance law, legal heirs, lines of succession, necessary heirs*

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. POJAM NASLJEDNOG PRAVA.....	2
3. POVIJESNI RAZVOJ NASLJEDNOG PRAVA.....	3
4. HRVATSKI NASLJEDNOPRAVNI SUSTAV.....	7
4.1. ZAKONSKO NASLJEĐIVANJE.....	10
4.1.1. Zakonski nasljednici.....	11
4.1.2. Krvno srodstvo.....	12
4.1.3. Građansko srodstvo.....	13
4.1.4. Bračna veza.....	14
4.1.5. Izvanbračna veza.....	15
4.1.6. Nasljeđivanje istospolnih partnera.....	16
4.1.7. Nasljedni redovi.....	17
4.2. NUŽNI NASLJEDNICI.....	20
5. ZAKLJUČAK.....	23
6. LITERATURA.....	25

1. UVOD

Nasljedno pravo jedno je od najvažnijih područja, kako starog rimskog, tako i suvremenog građanskog prava. Susrećemo ga i u drugim granama prava, te je time značajno za različite segmente života. Razvilo se iz ljudske potrebe za sigurnošću i namjere da se i nakon smrti urede imovinskopravni odnosi i osigura prosperitet najbližim osobama ostavitelja. Danas razlikujemo dva pravna temelja nasljeđivanja: oporučno nasljeđivanje kada ostavitelj sam određuje tko će ga naslijediti, a ako on to ne učini sam, tada dolazi do zakonskog nasljeđivanja.

Nasljedno pravo uređuje prijenos ostaviteljevih pravnih odnosa nakon njegove smrti na druge osobe (njegove nasljednike). Ostavitelj ima mogućnost sam odlučiti kome će njegova imovina pripasti putem oporuke. Međutim, postoje situacije u kojima osoba umre bez izražene želje o nasljednicima, tj. bez oporuke, ili je prema zakonu obvezna dio svoje imovine ostaviti određenim bliskim osobama, poput nužnih nasljednika.

U radu se prvenstveno analizira pojam nasljednog prava, kao i osnovni elementi i karakteristike koje su nužne za njegovo razumijevanje. Nakon toga, rad se fokusira na povijesni razvoj nasljednog prava, istražujući ključna razdoblja koja su oblikovala njegovo današnje stanje. Povijesna perspektiva pomaže u razumijevanju kako su se razvijali koncepti i pravila vezana uz nasljeđivanje kroz vrijeme, te također ukazuje na promjene u društvenim i pravnim normama. U središnjem dijelu rada, obrađuje se trenutno zakonsko uređenje zakonskog nasljeđivanja u Republici Hrvatskoj prema odredbama Zakona o nasljeđivanju. Tu se jasno definira krug potencijalnih nasljednika, uz osvrt na osnovna načela nasljednog prava, poput načela isključivosti, reprezentacije i priraštaja.

Na kraju, u zadnjem dijelu rada, formuliraju se zaključci o specifičnostima u razvoju zakonskog prava koje su dovele do današnjih odredbi Zakona o nasljeđivanju. Također se istražuju potencijalni problemi koji bi mogli proizaći iz postojećih pravnih rješenja te utjecaj povijesnog razvoja nasljednog prava na današnje normativne akte koji reguliraju institut zakonskog nasljeđivanja

U radu će se skrenuti pozornost i na institut nužnog nasljednog prava s obzirom da je danas taj institut zakonski detaljno reguliran u Zakonu o nasljeđivanju. Može se primijetiti da je nužno nasljeđivanje predmet mnogih, vrlo često dugotrajnih sporova, a mnogi od njih završeni su tek odlukom Vrhovnog suda Republike Hrvatske.

Općenito, cilj ovog rada je izložiti i analizirati najvažnije odredbe Zakona o nasljeđivanju koje reguliraju zakonsko nasljeđivanje. Osvrt je na analizi nasljednih redova propisanih zakonom te prethodno izlaganje povijesnog razvoja nasljednog prava i zakonskog nasljeđivanja sve od doba rimskog prava do danas.

2. POJAM NASLJEDNOG PRAVA

Građansko pravo čine nasljedno, stvarno i obvezno pravo. Temeljna karakteristika (u pravilu) stvarnog i obveznog prava je učinak *inter vivos*, dok nasljedno pravo karakterizira učinak *mortis causa*, odnosno uređivanje pravnih poslova za slučaj smrti (*negotia mortis causa*).¹

Pojam nasljednog prava nosi dvostruko značenje. U objektivnom smislu odnosi se na skup pravnih propisa koji uređuju stupanje nasljednika u pravni položaj ostavitelja, osiguravajući pravnu jasnoću i kontinuitet u imovinskopравnim odnosima. U subjektivnom smislu, nasljedno pravo predstavlja pravo nasljednika naslijediti i preuzeti imovinskopравne odnose koje je preminula osoba imala za života. Ta prava omogućuju nasljedniku da zakonito stupi u sve ugovorne i vlasničke odnose pokojnika, preuzimajući i prava i obveze koje su do tada pripadale umrloj osobi.²

Postoje dvije glavne osnove nasljeđivanja: intestatno ili zakonsko nasljeđivanje, u kojem imovina preminule osobe prelazi na njezine krvne srodnike, članove obitelji i daljnje rođake. Drugo je testamentarno nasljeđivanje, koje se razvilo s pojavom individualnog privatnog vlasništva, omogućujući ostavitelju da oporukom samostalno odredi tko će naslijediti njegovu imovinu. U slučaju intestatnog nasljeđivanja kod Rimljana, isprva je osnovni kriterij za nasljeđivanje bila agnatska veza, koja se temeljila na očinskoj vlasti (*patria potestas*). Kasnije je došlo do promjene i prevladala je krvna veza (*cognatio*), čime se proširio krug nasljednika, neovisno o njihovom položaju u obiteljskoj hijerarhiji.³

U slučaju postojanja oporuke, oporučno nasljeđivanje ima prednost nad zakonskim, no ako oporuka ne postoji ili nije valjana, dolazi do zakonskog nasljeđivanja. Prema rimskom pravu

¹Udovičić, B., Zakonsko nasljeđivanje u rimskoj pravnoj tradiciji, Paragraf : časopis za pravna i društvena pitanja Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Vol. 3 No. 1, 2019., str. 177.

²Romac, A., Rimsko pravo, Zagreb, 2007., str. 415.

³Horvat, M., Petrak, M., Rimsko pravo, XVII. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2022., str. 394.

je bilo zabranjeno da iza ostavitelja istovremeno nasljeđuju i oporučni i zakonski nasljednici. To se izražavalo načelom *Nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest*. Prema tom načelu, ako bi nasljednik bio imenovan oporukom samo za dio imovine, pripao bi mu i ostatak ostavine, a zakonski nasljednici ne bi naslijedili ništa. Ovo je načelo u suvremenom pravu napušteno, omogućujući u hrvatskom nasljedno pravnom sustavu da zbog smrti istog ostavitelja neki nasljednici nasljeđuju temeljem oporuke, dok drugi stječu nasljedna prava na osnovi zakona.⁴

Gospodarska zadaća nasljednog prava je osigurati opstanak i nastavak postojanja i izvršavanja pravnih odnosa nakon smrti osobe za koju su vezani. Upravo ta subjektivna prava i obveze koje prelaze s njihova nositelja, na novoga subjekta, nose naziv *hereditas*, pod kojim pojmom razlikujemo ostavinu i nasljedstvo.⁵

Kada je riječ o umrlom, odnosno ostavitelju upotrebljava se naziv ostavina, s objašnjenjem da prenosi svoja prava i obveze na nasljednika s kojim ta imovina poprima naziv nasljedstvo te u navedenom odnosu sudjeluju nasljednici (*heres*) i ostavitelj (*deuius* ili *defunctus*).⁶

3. POVIJESNI RAZVOJ NASLJEDNOG PRAVA

Povijesni razvoj nasljednog prava u rimskom pravu vezan je u četiri faze kroz koje nasljedno pravo prolazi te doživljava određene promjene. Navedene promjene oslanjaju se na nastanak i širenje privatnog vlasništva, odnosno proizvodnje. Oslanjaju se i na povijesni razvoj obiteljske zajednice koji paralelno prati raspad rodovske zajednice i ono najvažnije, stupnjevanje i svojevrsan napredak od *consortiuma* do zajednice agnatskog i kognatskog tipa.⁷

U agnatsku obitelj ulaze sve osobe podređene očinskoj vlasti njezina starješine, uključujući potomke kao i adrogirane, adoptirane, suprugu u *manus* braku i pozakonjenu djecu. Agnatsko je srodstvo srodstvo samo po očevoj strani, dok kognatsko srodstvo jest krvno srodstvo i po očevoj i po majčinoj liniji.⁸

⁴ Ibid., str. 39

⁵ Udovičić, op.cit., str. 178.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

Razvoj rimskog nasljednog prava može se pratiti kroz četiri ključne faze. Prva faza obuhvaća nasljeđivanje prema civilnom pravu (*ius civile*), koje se temeljilo na strogim pravilima rimskog građanskog zakona i prvenstveno se priznavalo nasljeđivanje po agnatskoj vezi. Druga faza donosi nasljeđivanje po pretorskom pravu. Tu pretor kao rimski sudac prilagođava postojeća pravila kako bi osigurao pravedniji raspored nasljedstva, dajući pravo nasljeđivanja i osobama koje nisu bile obuhvaćene civilnim pravom. Treća faza označava nasljeđivanje po carskom pravu. Carevi uvode reforme i dodatno proširuju krug nasljednika. U četvrtoj fazi, kroz Justinijanovo zakonodavstvo, uvodi sveobuhvatno uređenje nasljednog reda, koje modernizira i sistematizira nasljedno pravo, čineći ga temeljem za kasniji razvoj pravnih sustava nasljeđivanja.⁹

Nasljeđivanje prema civilnom pravu bilo je sadržano u Zakoniku XII ploča (*Leges duo decim tabularum*). Najraniji rimski sustav nasljeđivanja temeljio se na pripadnosti obiteljskoj zajednici kako bi imovina umrlog ostala unutar te zajednice (*consortium*). Odnose unutar obitelji obilježavala je snažna vlast kućnog domaćina (*patria potestas*), koja je obuhvaćala vlast nad osobama i stvarima, dok je osnova nasljeđivanja po zakonu bila agnatska veza temeljena na toj vlasti. Zakonik XII ploča uz to spominje oporuku, ali ne i potpunu slobodu raspolaganja oporukom.¹⁰

Uz nasljedno pravo starog civilnog prava (*hereditas*) usporedno se razvijalo nasljeđivanje po pretorskom pravu putem ustanove *bonorum possessio*. Tada je pretor osobama koje je pozivao na nasljedstvo davao posjed ostavinske imovine i štutio ih sve dok nisu, protekom roka, postali nasljednici. Stvarali su tako mješoviti nasljedni sustav u kojem su postojala zakonska nasljedna prava po civilnom pravu temeljena na agnatskom srodstvu, te pretorska *bonorum possessio* temeljena na krvnom srodstvu (*cognatio*). Pretorska *bonorum possessio* ne samo da je izmijenila dotadašnje intestatno nasljedno pravo, nego je zahvatila i područje oporučnog nasljednog prava (*bonorum possessio secundum tabulas*) i nužnog nasljednog prava (*bonorum possessio contra tabulas*). Kasnije je carsko zakonodavstvo nastavilo jačati načela pretorskog nasljeđivanja, postupno dajući prednost tim načelima naspram civilnog nasljednog prava.¹¹

Nasljeđivanje prema carskom pravu nastavlja smjernicama pretorskog prava i u kontekstu priznavanja kognatskoga načela. Posebno su regulirani odnosi između majke i djece prema načelu kognacije što je i dovelo do izdavanja propisa u obliku senatskih mišljenja, dok je

⁹ Romac, op.cit., str. 417.

¹⁰ Romac, A., Rječnik rimskog prava, Zagreb, 2018., str. 445.

¹¹ Eisner, B.; Horvat, M., Rimsko pravo, Zagreb, 1948., str. 472.

prisutnost dvojnog sustava nasljeđivanja održana. Uz to dolazi do izgradnje ustanove fideikomisa (neformalnog zapisnog prava) koja potiskivanjem legata (formalni zapisi) mijenja rimsko zapisovno pravo. Justinijanovo zakonodavstvo završno i konačno Justinijanovim reformama ukida dvojni ustanovu nasljeđivanja te stapa civilno i pretorsko nasljedno pravo u jedno. Također je izgrađeno i nužno nasljedno pravo spajanjem formalnog i materijalno nužnog nasljednog prava te dolazi do stapanja legata *ius civile* i fideikomisa carskog zakonodavstva. Justinijan je u svojim Novelama temeljito reformirao nasljedno pravo, uvevši novi i potpuni sustav nasljeđivanja koji je spojio oba dotadašnja nasljedna sustava u jedan nasljedni sustav. Prevladavala su načela nasljeđivanja temeljena isključivo na krvnom srodstvu (*cognatio*), čime je ukinuta razlika između ženskih i muških nasljednika.¹² Konačno, ključna radnja i promjena ovoga razdoblja odnosi se na postavljanje nove osnove intestatnog nasljeđivanja kada novi temelj nasljednog prava postaje kognatsko srodstvo (*cognatio*) čija je prisutnost vidljiva i danas.¹³

Govoreći o intestatnom nasljeđivanju, omogućeno je nasljeđivanje osobama koje su s ostaviteljem povezane određenim obiteljskim vezama. Kao što je već spomenuto, takav oblik nasljeđivanja isprva je postojao kod svih naroda starog vijeka. Kod Rimljana se veoma rano pojavljuje i oporučno, testamentarno nasljeđivanje koje je već određeno u Zakoniku XII ploča, a različiti obiteljski i srodnički odnosi oblikovali su se i mijenjali tijekom vremena. Na njih su utjecale brojne društvene, gospodarske i ekonomske promjene.¹⁴

Nužno je istaknuti da zakonsko nasljedstvo nastupa kada ne može doći do oporučnog nasljeđivanja. Upravo u takvim slučajevima nasljeđivanje se okreće zakonu te dolazi do nasljeđivanja onih koji su bili povezani najbližom vezom s ostaviteljem u sklopu postojećih obiteljskih veza. Oporučno nasljeđivanje rezultat je promjene položaja pojedinca u društvu koji dobiva oporučnu slobodu raspolaganjem svoje imovine, no kako on ipak živi u pravilu u obitelji, imovina se najčešće ostavljala najbližim srođnicima. Shodno navedenom, u rimskom pravu razlikujemo i tri vrste poziva zakonom. Prvo je zakonito nasljedstvo roda, zatim poziv supruge te izvanredni slučajevi zakonitog nasljedstva.¹⁵

U razdoblju prije donošenja Općeg građanskog zakonika, na snazi su ostale i primjenjivale se odredbe rimskog nasljednog prava, uz primjenu lokalnog običajnog prava. Način uređenja nasljedno pravnog položaja bračnih drugova, kao i nasljedno pravo u cjelini, bilo je napredak

¹² Romac, op.cit. u bilj. 2, str. 473.

¹³ Udovičić, op.cit. str. 180.

¹⁴ Ibid., str. 187.

¹⁵ Ibid., str. 188.

u vrijeme kada je Opći građanski zakonik stupio na snagu. Gospodarske okolnosti su se promijenile, a društvena kretanja jasno su pokazivala potrebu za promjenom pravila zakonskog nasljeđivanja bračnih drugova. Cilj tih promjena bio je poboljšati položaj preživjelog bračnog druga. Iako su poduzete konkretne mjere, nasljedna prava bračnog druga uređena OGZ-om, ostala su na snazi sve do 1946. godine.¹⁶

Na hrvatsko-slavonskom području, uvođenjem pravila Općeg građanskog zakonika (OGZ), uspostavljeno je jedinstveno nasljedno pravno uređenje temeljeno na načelu univerzalne sukcesije. To je značilo da su uklonjene razlike između naslijedene i stečene imovine ostavitelja, kao i između pokretne i nepokretne imovine. Staleška pripadnost ostavitelja i njegovih nasljednika postala je nevažna za nasljeđivanje. Nasljedno pravni sustav OGZ-a se temeljio na tri pravne osnove nasljeđivanja: nasljedni ugovor, oporuka i zakon. Nasljedstvo se stjecalo putem akvizicije, odnosno davanjem pozitivne nasljedničke izjave na ostavinskoj raspravi. Nakon toga slijedila je urudžba nasljedstva (prijenos imovine na nasljednike) te ako nije postojala oporuka ili nasljedni ugovor, ili ako oporučni nasljednik nije prihvatio nasljedstvo, ostavina se dijelila prema zakonskim pravilima. Nasljedni ugovor bio je rezerviran isključivo za bračne drugove ili zaručnike s pretpostavkom da će brak biti sklopljen, dok je oporuka omogućavala široku slobodu raspolaganja imovinom nakon smrti, zakonski nasljednici su bili određeni temeljem srodstva (krvnog ili građanskog) i bračne veze.¹⁷

Austrijski i hrvatski pravници primijetili su da tadašnje pravno uređenje nije adekvatno odražavalo važnost bračne zajednice kao temelja nasljeđivanja. U praksi, bračni drug je bio u nepovoljnom položaju jer je, u većini slučajeva, nasljeđivao samo doživotno uživanje ili manji dio ostavine. Srodnici, čak i oni iz udaljenijih nasljednih redova, stjecali su veći dio ostavine. Posebno je kritizirana situacija u kojoj bi preživjeli bračni drug bila supruga, jer je nasljedno pravo tada bilo izrazito nepovoljno prema ženama. Iako je OGZ formalno uklonio nejednakost spolova u nasljeđivanju bračnih drugova, u praksi je to bilo nedosljedno. Bez obzira na to je li preživjeli bračni drug bio udovac ili udovica, zakonsko nasljeđivanje ipak nije u potpunosti izjednačilo pravni položaj žena i muškaraca.¹⁸

Razvoj nasljedno pravnog položaja bračnih drugova od vremena Općeg građanskog zakonika (OGZ) je do donošenja jugoslavenskog Zakona o nasljeđivanju 1955. godine postao

¹⁶ Krešić, M., Zakonsko nasljeđivanje bračnih drugova prema Općem građanskom zakoniku na hrvatsko-slavonskom pravnom području, Zagreb, Vol. 60 No. 2, 2010., str. 551.-552.

¹⁷ Ibid., str. 528.

¹⁸ Ibid., str. 529.

neprilagođen duhu zakona. OGZ je u početku bio napredak za svoje vrijeme, kako su se gospodarske i društvene okolnosti mijenjale krajem 19. i početkom 20. stoljeća. No, izmjene OGZ-a iz 1914. godine, koje su pokušale poboljšati zakonski položaj bračnih drugova, primijenjen je samo na području Dalmacije dok na području Hrvatske i Slavonije austrijski parlament nije imao ovlasti. Pokušaji izmjene nasljednih pravila u razdobljima Kraljevine Jugoslavije iz 1934.godine i Nezavisne Države Hrvatske iz 1943.godine putem građanskih zakonika također nisu bili uspješni. Nepovoljna pravila o nasljeđivanju bračnih drugova ostala na snazi sve do 1946. godine. Tek nakon 1946. godine, nasljedno pravo bračnih drugova razvijalo se putem sudske prakse temeljene na načelima Ustava FNRJ iz 1946.godine i zakonima poput Osnovnog zakona o braku iz 1946.godine. Važne su bile i teze za pretprojekt Zakona o nasljeđivanju iz 1947. godine, koje su postavile temelje za donošenje jugoslavenskog Zakona o nasljeđivanju 1955. godine.¹⁹

4. HRVATSKI NASLJEDNOPRAVNI SUSTAV

Hrvatsko nasljedno pravo, posebno zakonsko nasljeđivanje, temelji se na obiteljskim vezama. Ove veze predstavljaju važne pravne činjenice koje osobama daju pravnu osnovu za položaj zakonskog nasljednika. Na taj način, oni mogu naslijediti imovinu ostavitelja.²⁰

U Republici Hrvatskoj nasljedno pravo je regulirano Zakonom o nasljeđivanju²¹ čije pravno uređenje nasljeđivanja počiva na određenim načelima. Važno je istaknuti načelo ravnopravnosti svih fizičkih osoba u nasljeđivanju. To uključuje ravnopravnost muškarca i žene, ali i ravnopravnost stranaca u odnosu na državljane Republike Hrvatske. Ova ravnopravnost podrazumijeva uvjet uzajamnosti. To načelo uključuje i načelo ravnopravnosti bračne i izvanbračne djece te izvanbračnog i bračnog druga te je dosljedno implementirano i provedeno u ZN, uz ispunjenje određenih zakonom propisanih pretpostavki.²² Zakonom o životnom partnerstvu osoba istoga spola priznato je i pravo nasljeđivanja istospolnim partnerima. Ovo pravo vezano je uz životne partnere koji imaju registrirano životno partnerstvo, a u odnosu na koje se primjenjuju odredbe ZN. Prema navedenim odredbama, životni partner u pravu nasljeđivanja izjednačen s bračnim drugom, a djeca nad kojom

¹⁹ Ibid., str. 528.-529.

²⁰ Udovičić, op.cit., str. 194.

²¹ Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015, 14/2019 (dalje: ZN).

²² Klarić, P.; Vedriš, M., Građansko pravo, Zagreb, 2014., str. 704.

registrirani partneri imaju partnersku skrb izjednačena s njegovom djecom.²³ Navedeni Zakon obuhvaća i neformalno životno partnerstvo koje u području nasljeđivanja stvara iste učinke kao i izvanbračna zajednica.²⁴

Načelo zatvorenog broja pravnih osnova nasljeđivanja podrazumijeva dvije osnove – nasljeđivanje po zakonu (zakonsko nasljeđivanje) i po oporuci (oporučno nasljeđivanje). Kao što je ranije spomenuto, oporučno nasljeđivanje ima prednost pred zakonskim, kao što je bilo i u rimskom pravu. Za razliku od rimskog načela, gdje bi nasljednik imenovan oporukom za samo dio ostavine dobio i preostali dio, ostavljajući zakonske nasljednike bez udjela, suvremeno pravo omogućuje istodobno nasljeđivanje i po zakonu i po oporuci.²⁵

Načelo slobode oporučnog raspolaganja podrazumijeva ovlaštenje svakoga da za slučaj svoje smrti odredi sebi nasljednika oporukom, a i da pravo svojeg nasljednika ograniči i optereti, na način i u granicama određenima Zakonom. Zbog zaštite opravdanih interesa članova uže obitelji Zakonom je određeno koja prava glede ostavine pripadaju članovima uže obitelji, makar i protiv ostaviteljeve volje. Postavljaju se i granice oporučnim i drugim raspolaganjima za slučaj smrti.²⁶

Načelo nasljeđivanja zbog smrti propisano je zakonom u smislu da do nasljeđivanja svake fizičke osobe dolazi zbog njezine smrti (*mortis causa*) i u trenutku njezine smrti te se svaku fizičku osobu može naslijediti.²⁷ Uz smrt ostavitelja ili njegovo proglašenje umrlim, potrebno je da budu ispunjene i ostale pretpostavke nasljeđivanja. Među njima je ključna pretpostavka postojanja nasljednika koji je njezinom smrću stekao nasljedno pravo i ima sposobnost naslijediti ga. Iznimno, prema ZN, začeto djetetu priznaje se pravo nasljeđivanja putem fikcije da se začeto dijete smatra rođenim kadgod se radi o njegovim probicima, pod uvjetom da se rodi živo.²⁸

Načelo *ex lege* nasljeđivanja podrazumijeva da nasljedno pravo nastaje automatski u trenutku ostaviteljeve smrti, samim djelovanjem pravnih normi bez potrebe da nasljednik posebno izrazi svoju volju za prihvaćanjem nasljedstva. Načelo dobrovoljnosti nasljeđivanja osigurava da nitko ne mora postati nasljednik protiv svoje volje, dajući svakome tko ne želi biti

²³ Zakon o životnom partnerstvu osoba istoga spola, Narodne novine, br. 92/2014, 98/2019., čl. 55.

²⁴ Ibid, čl. 4.

²⁵ Klarić, Vedriš, op.cit., str. 704.

²⁶ ZN, čl. 7.

²⁷ Ibid., čl. 3.

²⁸ Ibid., čl. 4. i 124.

nasljednik pravo da se odrekne nasljedstva po odredbama ZN , pa će se uzeti kao da ga nikada nije niti stekao.²⁹

Načelo kaduciteta ili ošasnosti označava situaciju u kojoj osoba nakon svoje smrti nema nasljednika, pri čemu u pravni položaj nasljednika stupa država. Ostavina umrlog prelazi na općinu, odnosno grad određene ZN, koji time dobivaju jednak položaj kao da su ostaviteljevi nasljednici, čega se oni ne mogu odreći.³⁰

U slučaju ošasnosti imovine „ostaviteljeve nekretnine i s njima izjednačena prava prelaze na općinu, odnosno grad na čijem se području nalaze, a pokretnine i s njima izjednačena prava prelaze na općinu, odnosno grad gdje je ostavitelj u trenutku smrti imao prebivalište na području Republike Hrvatske. Ako ostavitelj u trenutku smrti nije imao prebivalište na području Republike Hrvatske, a imao je boravište, pokretnine i s njima izjednačena prava prelaze na općinu, odnosno grad gdje je ostavitelj u trenutku smrti imao boravište na području Republike Hrvatske. Ako ostavitelj u trenutku smrti na području Republike Hrvatske nije imao ni prebivalište niti boravište, pokretnine i s njima izjednačena prava prelaze na općinu, odnosno grad gdje je ostavitelj u trenutku smrti bio upisan u knjigu državljana Republike Hrvatske.“³¹

U skladu s načelom univerzalne sukcesije onaj tko naslijedi neku osobu, postaje njezin sveopći pravni sljednik. Ostavina, koja prelazi na nasljednika smrću ostavitelja, postaje njegovo nasljedstvo. Ostavina se sastoji od svega što je pripadalo ostavitelju u trenutku smrti, osim onoga što se zbog svoje pravne naravi ili zakonskih ograničenja ne može naslijediti. U ostavinu ne ulazi tuđi udio u zajedničkoj imovini niti ono što netko stekne na temelju posebne pravne osnova u trenutku ostaviteljeve smrti.³²

Današnje pretpostavke za stjecanje položaja potencijalnih zakonskih nasljednika jesu krvno srodstvo, građansko srodstvo te bračna ili izvanbračna veza. Prilično je jasno da je glavna smjernica zakonskog nasljeđivanja svakako krvna veza, a što u rimskom pravu nije uvijek bio slučaj. Prema tome, zakonski nasljednici ostavitelja su svi njegovi potomci, njegova posvojčad i njihovi potomci, njegov bračni drug, njegovi roditelji, njegovi posvojitelji, njegova braća i sestre i njihovi potomci, njegovi djedovi i bake i njihovi potomci te ostali

²⁹ Ibid., čl. 4. st. 3. i 4.

³⁰ Ibid., čl. 6.

³¹ Ibid., čl. 20.

³² Ibid., čl. 5.

preci. Na temelju zakona ostavitelja nasljeđuje i njegov izvanbračni drug koji je izjednačen s bračnim drugom, uz ispunjenje određenih zakonskih pretpostavki.³³

4.1. ZAKONSKO NASLJEĐIVANJE

Zakonsko nasljeđivanje je stjecanje subjektivnog prava nasljeđivanja koje nastaje u trenutku ostaviteljeve smrti pri čemu je osnova stjecanja tog prava zakon, a ne oporuka. Tada u odnosu na stjecatelja (zakonskog nasljednika), postoje one pravne činjenice koje su zakonom određene kao pravni temelj nasljeđivanja ostavitelja u trenu otvaranja nasljedstva,³⁴ te nije sastavljena valjana oporuka kojom je raspolagano cjelokupnom ostavinom.

Nasljednici se raspoređuju po nasljednim redovima u skladu s osnovnim načelima zakonskog nasljeđivanja – načelima grupiranja srodnika po parentelama, isključivosti, predstavljanja (reprezentacije), priraštaja (akrescencije) i prijenosa (transmisije). U prvi nasljedni red ulaze ostaviteljevi potomci, posvojenici i njihovi potomci te bračni ili izvanbračni drug. U drugi, roditelji ostavitelja i njihovi potomci, uz mogućnost da nasljeđuje i bračni ili izvanbračni drug, dok u treći ulaze djedovi i bake i njihovi potomci, a u četvrti pradjedovi i prabake.³⁵

Zakonsko nasljedno pravo podrazumijeva nasljeđivanje na temelju zakonom predviđenih činjenica. Ono nastaje kada iz određenih razloga nije bilo moguće ostvariti oporučno nasljeđivanje. To se događa u slučajevima kada iza ostavitelja nije ostala oporuka ili kada je oporuka nevaljana. Također do zakonskog nasljeđivanja dolazi kada ostavitelj nije rasporedio cijelu svoju imovinu postojećom oporukom, ili kada je oporučni nasljednik umro prije ostavitelja, odrekao se nasljedstva ili bio nedostojan u trenutku otvaranja nasljedstva.³⁶

Zakonski nasljednici pozivaju se na nasljeđivanje prema zakonskim redovima, koji su utemeljeni na određenim načelima. Prvo načelo je grupiranje srodnika po parentelama, što predstavlja skup krvnih srodnika koji čini rodonačelnik sa svojim potomcima. Parenteralni sustav temelji se isključivo na krvnom srodstvu. U nekim nasljednim redovima krvno

³³ Udovičić, op.cit., str. 195.

³⁴ Klasiček, D., Zakonsko nasljeđivanje istospolnih partnera u Republici Hrvatskoj u postojećem zakonskom okviru, Rijeka, Vol. 34 No. 2, 2013., str. 966.

³⁵ Ibid., str. 967.

³⁶ Klarić, Vedriš, op.cit., str. 719.

srodstvo čini jedinu osnovu nasljeđivanja po zakonu, dok u drugim redovima krvno srodstvo kumulira s bračnom vezom, izvanbračnom vezom i posvojenjem.³⁷

Drugo je načelo isključivosti (*successio ordinum*), prema kojem nasljednici bližeg nasljednog reda isključuju iz nasljedstva nasljednike daljnjeg nasljednog reda. Iznimka nastaje kad u prvom nasljednom redu ostane bračni drug ostavitelja kao jedini nasljednik, jer nije bilo potomaka. Tada on ulazi u drugi nasljedni red te dijeli ostavinu zajedno s roditeljima ostavitelja.³⁸

Treće načelo je predstavljanje (*reprezentacija*), koje znači da pretka koji je umro prije ostavitelja predstavlja njegov živi potomak. Ovo načelo primjenjuje se isključivo u prva tri nasljedna reda. U četvrtom su potomci isključeni od nasljeđivanja. Zatim slijedi i načelo priraštaja (*akrescencija*), prema kojem sunasljedniku prirasta dio drugog sunasljednika koji je otpao, pod uvjetom da su oba sunasljednika istog stupnja srodstva i iste kvalitete. Posljednje je načelo prijenosa (*transmisije*), prema tom načelu, potomak koji je umro nakon ostavitelja postaje nasljednikom i svoje pravo prenosi na svoje nasljednike.³⁹

4.1.1. Zakonski nasljednici

Na temelju zakona ostavitelja nasljeđuju svi njegovi potomci, njegova posvojčad i njihovi potomci, njegov bračni drug, njegovi roditelji, njegovi posvojitelji, njegova braća i sestre i njihovi potomci, njegovi djedovi i bake i njihovi potomci, i njegovi ostali predci. Na temelju zakona ostavitelja nasljeđuje i njegov izvanbračni drug koji je u pravu nasljeđivanja izjednačen s bračnim. Prema Zakonu o nasljeđivanju izvanbračnom zajednicom smatra se životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koja je trajala dulje vrijeme, a prestala ostaviteljevom smrću, pod uvjetom da su bile ispunjene pretpostavke koje se traže za valjanost braka. Sve navedene osobe nasljeđuju po nasljednim redovima. Nasljednici bližega nasljednog reda isključuju iz nasljedstva osobe daljnjeg nasljednog reda.⁴⁰

U krugu zakonskih nasljednika postoji uži krug, tzv. nužni nasljednici, koji imaju pravo naslijediti određeni dio ostavine iako je volja ostavitelja izražena oporukom drukčija ako taj svoj dio traže. Upravo nužni nasljednici uživaju pravnu zaštitu, osiguranu kogentnim

³⁷ Ibid., str. 724.-725.

³⁸ Ibid., str. 726.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ ZN, čl. 8.

normama za razliku od ostalih zakonskih odredbi dispozitivne naravi. Ostavitelj ne može u potpunosti slobodno raspolagati svojom imovinom putem oporuke ili darovanja ako bi time povrijedio njihova prava. Ako ostavitelj povrijedi nužni dio oporukom ili darovanjem, nužni nasljednici mogu tražiti pobijanje oporuke ili ugovora o darovanju kako bi ostvarili svoj nužni dio. U tom smislu postoje dvije kategorije nužnih nasljednika:

1. Apsolutni nužni nasljednici – imaju pravo na nužni dio u svakom slučaju, bez obzira na okolnosti. To su potomci ostavitelja, posvojenici, njihovi potomci te bračni ili izvanbračni drug. Njihov nužni dio iznosi polovinu zakonskog dijela, tj. polovinu onoga što bi naslijedili kao zakonski nasljednici,
2. Relativni nužni nasljednici – da bi ostvarili pravo na nužni dio, moraju ispuniti dodatne uvjete, kao što su trajna nesposobnost za rad i nedostatak sredstava za život. Njihov nužni dio iznosi trećinu zakonskog dijela te upravo ova pravila ograničavaju slobodu oporučnog raspolaganja, štiteći prava najbližih članova obitelji.⁴¹

4.1.2. Krvno srodstvo

Krvno srodstvo definira se kao odnos dviju ili više osoba povezanih podrijetlom, bez obzira na to jesu li izravno povezane jedna s drugom ili potječu od zajedničkog pretka, a temelj mu je krvna veza.⁴²

Krvni srodnici razvrstavaju se po linijama (lozama) i stupnjevima, pri čemu postoje dvije linije: uspravna i pobočna. Uspravnu liniju čine osobe koje potječu jedna od druge, uključujući pretke (*ascendenti*) i potomke (*descendenti*). Unutar uspravne linije razlikujemo ushodnu i nishodnu liniju. Pobočnu liniju čine osobe koje potječu od treće osobe kao zajedničkog pretka, a ne jedna od druge. U krug potencijalnih zakonskih nasljednika ulaze krvni srodnici ostavitelja iz ravne linije, uključujući silazne (ostaviteljeve potomke – *descendenti*) i uzlazne (ostaviteljeve preće – *ascendenti*). Ulaze i ostaviteljevi srodnici iz pobočnih linija (ostaviteljevi pobočni srodnici – kolaterali), ali samo oni koji su potomci ostaviteljevih roditelja ili potomci ostaviteljevih djedova i baka.⁴³

U obiteljskom pravu i danas postoji presumpcija koju su primjenjivali i Rimljani da se djetetovom majkom smatra žena koja ga je rodila (*Mater semper in iura certa est*), a ocem se

⁴¹ Klasiček, op.cit., str. 968.

⁴² Klarić, Vedriš, op.cit., str. 720.

⁴³ Ibid.

smatra majčin muž (*Pater est quem nuptiae demonstrant.*)⁴⁴. Uvjet je rođenja djeteta za trajanja braka ili tijekom tristo dana nakon prestanka braka. U tom smislu se javlja i mogućnost utvrđivanja očinstva sudskom odlukom ili priznanjem roditelja.⁴⁵

4.1.3. Građansko srodstvo

Građansko srodstvo ili srodstvo po posvojenju (*adoptivno srodstvo*) je odnos koji se temelji na aktu posvojenja tuđeg maloljetnog djeteta. Posvojenjem se stvara pravna povezanost između posvojitelja i posvojenika, s pravima i obvezama sličnim onima u krvnom srodstvu.⁴⁶

Naš Obiteljski zakon predviđa mogućnost zasnivanja posvojenja s učinkom srodničkog posvojenja, prema kojem nastaje neraskidiv odnos srodstva između posvojitelja i njegovih potomaka te posvojenika i njegovih potomaka, uz sva prava i dužnosti koja iz toga proizlaze. Posvojenjem prestaju međusobna prava i dužnosti posvojenika i njegovih krvnih srodnika, što znači da posvojenik i njegovi potomci izlaze iz kruga potencijalnih zakonskih nasljednika svojih krvnih srodnika. U tom slučaju krvni srodnici prestaju biti potencijalni zakonski nasljednici posvojenika i njegovih potomaka. Istovremeno posvojenik i njegovi potomci postaju potencijalni zakonski nasljednici posvojitelja i njegovih srodnika, a posvojitelj i njegovi srodnici ulaze u krug potencijalnih zakonskih nasljednika posvojenika i njegovih potomaka.⁴⁷

Prije stupanja na snagu novog Zakona o nasljeđivanju, posebno se reguliralo srodničko i roditeljsko posvojenje. Kasnije donesenim Obiteljskim zakonom prihvaćena je samo koncepcija srodničkog posvojenja, na način da srodničkim posvojenjem međusobno stječu posvojitelj i njegovi srodnici s jedne strane, te posvojče i njegovi potomci s druge strane, pravo zakonskog nasljeđivanja. Istim prestaje međusobno pravo zakonskog nasljeđivanja između posvojčeta i njegovih krvnih srodnika. U okolnostima ako dijete posvoji maćeha ili očuh, ne prestaje nasljedno pravo između posvojčeta i roditelja koji je u braku s posvojiteljem, te krvnih srodnika tog roditelja.⁴⁸

S druge strane, roditeljskim posvojenjem stječu međusobno posvojitelj i posvojče pravo zakonskog nasljeđivanja krvnih srodnika u ravnoj lozi. Posvojče i posvojčetovi potomci imaju prema posvojitelju nasljedna prava kao da su posvojiteljeva djeca, odnosno daljnji posvojitel-

⁴⁴ Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23 (dalje ObZ), članak 58.a i 61.

⁴⁵ Udovičić, op.cit., str. 195.

⁴⁶ Klarić., op.cit., str. 724.

⁴⁷ ObZ, čl. 197.

⁴⁸ ZN, čl. 22.

ljevi potomci. Također posvojitelj i njegovi predci imaju prema posvojećetu i njegovim potomcima jednaka nasljedna prava kao da je posvojitelj posvojećetu roditelj, a posvojiteljevi predci da su posvojećetovi predci. Međutim, posvojeće iz roditeljskog posvojenja i njegovi potomci ne nasljeđuju na temelju zakona posvojiteljeve pobočne srodnike, njegova bračnog druga, a ni njegovu posvojećad koja su to na temelju roditeljskog posvojenja, kao ni potomke takve posvojećadi. Roditeljskim posvojenjem prestaju i međusobna prava nasljeđivanja posvojećeta i njegovih krvnih srodnika. Iznimno od toga, roditeljskim se posvojenjem ne dira u nasljedno pravo posvojećeta i njegovih potomaka prema posvojećetovu roditelju koji je u braku s posvojiteljem, te krvnim srodnicima tog roditelja.⁴⁹

4.1.4. Bračna veza

Prema Općem građanskom zakoniku, pravo nasljeđivanja bračnih drugova bilo je uređeno pod naslovom "O nasljedovanju zakonitom muža i žene". Iako zakon formalno govori o nasljeđivanju, bračni drug se zapravo nije u potpunosti smatrao nasljednikom. Bračni drug nije ni imao status potencijalnog zakonskog nasljednika u situacijama kada su srodnici iz prvog nasljednog reda, poput potomaka, također polagali pravo na ostavinu. U tim slučajevima, bračni drug je imao položaj plodouživatelja, što znači da je imao pravo doživotnog uživanja imovine, ali ne i pravo vlasništva nad njom. Pravo vlasništva nad dijelom ostavine imao je samo u situacijama kada su u nasljednoj konkurenciji bili srodnici iz daljih nasljednih redova (do šestog nasljednog reda), ili kada nije bilo srodnika. Ova pravna konstrukcija znatno je ograničavala nasljedna prava bračnih drugova u usporedbi s ostalim nasljednicima, posebno kada su u pitanju bili potomci ostavitelja.⁵⁰

U krug potencijalnih zakonskih nasljednika ulazi i bračni drug ostavitelja. Pretpostavka koja mora biti ispunjena je da se bračni drug ostavitelja u trenutku njegove smrti nalazio s njim u valjanom braku, čiji se status dokazuje izvodom iz matice vjenčanih. Kada se govori o oborivoj predmnjevi, što znači da tko tvrdi suprotno treba dokazati istinitost svoje tvrdnje.⁵¹

Pravo nasljeđivanja između bračnih drugova prestaje rastavom braka i poništajem braka. Pravo na nasljedstvo bračni drug nema u sljedećim slučajevima:

- ako je ostavitelj podnio tužbu za rastavu ili poništaj braka, odnosno sporazumni zahtjev za rastavu braka, a nakon ostaviteljeve smrti se utvrdi da je da su bili osnovani,

⁴⁹ Ibid., čl. 23.

⁵⁰ Krešić, op.cit., str. 530.

⁵¹ Klarić, Vedriš, op.cit., str. 725.

- ako njegov brak s ostaviteljem bude proglašen nepostojećim, ili bude poništen poslije ostaviteljeve smrti iz uzroka za čije je postojanje preživjeli bračni drug znao ili morao znati u vrijeme sklapanja braka te
- ako je njegova zajednica života s ostaviteljem bila trajno prestala njegovom krivnjom ili u sporazumu s ostaviteljem.⁵²

Ustavom Republike Hrvatske je također propisano da se brak, pravni odnosi u braku, u izvanbračnoj zajednici i obitelji uređuju zakonom, a brak definira kao životna zajednica između muškarca i žene.⁵³

4.1.5. Izvanbračna veza

Zakon o nasljeđivanju priznaje izvanbračnu vezu kao osnovu nasljeđivanja po zakonu, čime je izvanbračni drug izjednačen, u nasljednim pravima, sa bračnim drugom, te zajedno s ostalim potomcima ulazi u krug potencijalnih zakonskih nasljednika ostavitelja. Prema Zakonu o nasljeđivanju, izvanbračnom zajednicom smatra se životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koja je trajala dulje vrijeme i prestala ostaviteljevom smrću, pod uvjetom da su bile ispunjene pretpostavke koje se traže za valjanost braka.⁵⁴ Ovdje nailazimo na razliku u definiranju izvanbračne zajednice u odnosu na Obiteljski zakon, prema kojem se izvanbračnom zajednicom smatra zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koja traje najmanje tri godine, a kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete ili ako je zajednica nastavljena sklapanjem braka.⁵⁵ Budući da je u ZN bilo riječ o provizornom rješenju koji je bio na snazi do donošenja novog Obiteljskog zakona, njegovim usvajanjem prestala je potreba za definicijom izvanbračne zajednice u ZN pa se koristi ona novija iz Obiteljskog zakona.

U slučaju spora među nasljednicima o postojanju izvanbračne zajednice, osoba koja tvrdi da ima nasljedno pravo temeljeno na izvanbračnom odnosu s ostaviteljem može dokazati svoje svojstvo izvanbračnog partnera samo uz pomoć pravomoćne presude donesene u parničnom postupku, kojom se utvrđuje postojanje izvanbračne zajednice u trenutku ostaviteljeve smrti.⁵⁶

⁵² ZN, čl. 25. st. 1. i 2.

⁵³ Ustav Republike Hrvatske, Narodne Novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, čl. 62.

⁵⁴ ZN, čl. 8. st. 2.

⁵⁵ ObZ, čl. 11. st. 1.

⁵⁶ Klarić, Vedriš, op.cit., str. 725.

Položaj izvanbračnog druga kao nasljednika se vrlo često utvrđuje i pred sudom. Sud se u slučaju spora oko statusa nasljednice poziva na „odredbu čl. 225. ZN-a. Tom odredbom određeno je da sud u parnicu upućuje stranku čije pravo smatra manje vjerojatnim. U ovom slučaju konkretnom slučaju obje nasljednice svoje pravo temelje na zakonu, a sporni dio ostavine sud ne može utvrditi na temelju javnih ili javno ovjerenih isprava. Nasljednica A. K. tvrdi da u ostavinu ulazi još 55 točno određenih umjetničkih slika i poziva se na izvanbračnu stečevinu u pogledu te imovine. Na njoj je teret dokaza tih činjenica, iz kojeg razloga njeno pravo sud smatra manje vjerojatnim. Sud je pri odlučivanju o upućivanju u parnicu vodio računa da bi se upućivanjem zakonske nasljednice M. B. u parnicu otvorila mogućnost da imenovana nasljednica ne pokrene parnični postupak, čime bi nasljednica A. K. bila onemogućena da u parničnom, kontradiktornom postupku dokazuje svoje tvrdnje.“⁵⁷

4.1.6. Nasljeđivanje istospolnih partnera

Govoreći o zakonskom nasljeđivanju u Republici Hrvatskoj, istospolni partneri ulaze u krug zakonskih nasljednika te će jedan istospolni partner drugoga moći naslijedit u skladu s odredbom članka 4. Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola, u kojoj stoji da se u području nasljeđivanja neformalnim životnim partnerima priznaje položaj izvanbračnih drugova.⁵⁸

Zakonom je propisano da na nasljeđivanje životnog partnera se, na odgovarajući način, primjenjuju odredbe Zakona o nasljeđivanju, kada je životni partner u pravu nasljeđivanja izjednačen s bračnim drugom, a djeca nad kojom imaju partnersku skrb, su izjednačena sa djecom bračnih drugova.⁵⁹

U slučaju kada jedan istospolni partner drugome oporukom namijeni većinu ili cijelu ostavinu, još je uvijek moguće da preživjeli istospolni partner neće naslijediti sve ono što mu je oporukom namijenjeno. Ako je jedan istospolni partner oporučno raspolagao na način da je svu, odnosno većinu svoje ostavine namijenio svom partneru, a iza njega su, osim istospolnog partnera, ostali i članovi njegove obitelji koji ulaze u krug njegovih nužnih nasljednika te će takvim oporučnim raspolaganjem u korist ostaviteljevog istospolnog partnera dio nužnih

⁵⁷ Općinski sud u Splitu SS 25 O-1951/2020-22 od 28. listopada 2022.

⁵⁸ Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (NN 92/14, 98/19), čl. 4.

⁵⁹ Ibid., čl. 55.

nasljednika bit povrijeđen te će nužni nasljednici imati pravo pobijati takvu oporuku na temelju svog zahtjeva za nužnim dijelom.⁶⁰

Nužno je spomenuti i problematiku odnosno nemogućnost međusobnog zakonskog nasljeđivanja djece i istospolnih partnera njihovih roditelja odnosno posvojitelja. S obzirom da djeca jesu zakonski nasljednici svojih roditelja i posvojitelja, no ne i osobe koja je istospolni partner djetetovog roditelja ili posvojitelja. Da bi djeca mogla biti zakonski nasljednici istospolnog partnera svog roditelja ili posvojitelja, sukladno postojećim odredbama Zakona o nasljeđivanju (*de legelata*), trebalo bi prethodno istospolnom partneru dopustiti posvojenje takvog djeteta.⁶¹

4.1.7. Nasljedni redovi

Zakonski nasljedni red ima dva glavna značenja. Prvo, odnosi se na pravila koja uspostavljaju hijerarhiju pravnih temelja nasljeđivanja, tj. određivanje tko ima prioritet u nasljeđivanju ostaviteljeve imovine. Drugo, odnosi se na skupine ili redove u koje su razvrstani potencijalni zakonski nasljednici, odnosno osobe koje imaju pravo naslijediti ostavitelja u određenim okolnostima. Nasljedstvo pripada onima nasljednicima koji, unutar svog kruga potencijalnih zakonskih nasljednika, imaju najjači pravni temelj za nasljeđivanje. Drugim riječima, naslijedit će samo onaj nasljednik ili skupina nasljednika koji, u trenutku smrti ostavitelja, ispunjavaju uvjete za nasljeđivanje i imaju najviši prioritet u odnosu na ostale. To znači da, ako postoji nasljednik iz bližeg zakonskog nasljednog reda, nasljednici iz daljih redova neće imati pravo na nasljedstvo dok god postoje nasljednici iz bližih redova koji su sposobni naslijediti i nisu se odrekli nasljedstva.⁶²

Nasljedni redovi i odnosi među njima utemeljeni su na načelima zakonskog nasljeđivanja – načelo grupiranja srodnika prema parentelama, načelo isključivosti, predstavljanja (reprezentacije), priraštaja (akrescencije) i prijenosa (transmisije). Dok među redovima potencijalnih nasljednika vrijedi načelo isključivanja (*successioordinum*). Prema tom načelu, točno je određen redosljed tko ima pred kime prednost, a red prvenstva postoji i unutar svakoga zasebnog nasljednog reda koji je oblikovan konkurencijom, predstavljanjem i prirastanjem.⁶³

⁶⁰ Klasiček, op.cit.str 969.

⁶¹ Ibid., str. 970.

⁶² Udovičić, op.cit., str. 199.

⁶³ Klarić, Vedriš, op.cit., str. 724.-727.

Svi pripadnici kruga potencijalnih zakonskih nasljednika razvrstani su u pojedine nasljedne redove. U okviru čega je uspostavljen redosljed prvenstva uz primjenu načela isključivosti. Prema Zakonu o nasljeđivanju, postoje četiri nasljedna reda, dok teorijski njihov broj može biti neograničen.⁶⁴

Prvi nasljedni red čine ostaviteljevi potomci i bračni drug koji nasljeđuju na jednake dijelove.⁶⁵ Taj nasljedni red čine ostaviteljevi potomci, uključujući djecu, unuke, praunuke, kao i posvojenika i njegove potomke, te bračni ili izvanbračni drug ostavitelja. U slučaju da bračni drug bude jedini nasljednik iz ovog reda (jer ostavitelj nije imao potomke), on ulazi u drugi nasljedni red zajedno s roditeljima ostavitelja te unutar ovog nasljednog reda može se primijeniti načelo reprezentacije, načelo akrescencije i načelo transmisije.⁶⁶

U skladu s pravom predstavljanja, dio ostavine koji bi pripao prije umrlom djetetu da je preživjelo ostavitelja nasljeđuju njegova djeca, odnosno unuci ostavitelja, na jednake dijelove. Ako neki od unuka umre prije ostavitelja, tada dio koji bi njemu pripao da je bio živ u trenutku ostaviteljeve smrti nasljeđuju njegova djeca, odnosno praunuci ostavitelja, također na jednake dijelove. Taj proces se nastavlja sve dok ima potomaka ostaviteljevog umrlog djeteta.⁶⁷

Kada govorimo o osobama koje ulaze u drugi nasljedni red, ostavitelja koji nije ostavio potomke nasljeđuju njegovi roditelji i njegov bračni drug. Ostavina se dijeli na način da ostaviteljevi roditelji nasljeđuju jednu polovicu ostavine na jednake dijelove, a drugu polovicu ostavine nasljeđuje ostaviteljev bračni drug. Ako su oba roditelja umrla prije ostavitelja, bračni drug nasljeđuje cijelu ostavinu. Ako iza ostavitelja nije ostao bračni drug, ostaviteljevi roditelji nasljeđuju cijelu ostavinu na jednake dijelove. U slučaju da je jedan ostaviteljev roditelj umro prije ostavitelja, dio ostavine koji bi mu pripao da je nadživio ostavitelja nasljeđuje drugi roditelj.⁶⁸

Načelo reprezentacije, koje omogućuje da ostavitelja naslijede njegova braća i sestre, primjenjuje se samo ako iza ostavitelja nije ostao bračni ili izvanbračni drug, a jedan ili oba roditelja su preminuli prije njega. Također se može primijeniti i načelo akrescencije.⁶⁹

⁶⁴ Ibid., str. 726.

⁶⁵ ZN, čl. 9.

⁶⁶ Klarić, Vedriš, op.cit., str. 728.

⁶⁷ ZN, čl. 10.

⁶⁸ ZN, čl. 11.

⁶⁹ Klarić, Vedriš, op.cit., str. 728.

„Ako je jedan ostaviteljev roditelj umro prije ostavitelja koji nije ostavio bračnog druga, dio ostavine koji bi mu pripao da je nadživio ostavitelja nasljeđuju njegova djeca (ostaviteljeva braća i sestre), njegovi unuci i praunuci i njegovi daljnji potomci, po pravilima za slučaj kad ostavitelja nasljeđuju njegova djeca i ostali potomci, a ako su oba ostaviteljeva roditelja umrla prije ostavitelja koji nije ostavio bračnog druga, dio ostavine koji bi svakome od njih pripao da je nadživio ostavitelja nasljeđuju potomci, kako je određeno u stavku 1. ovoga članka.“⁷⁰

U slučaju da je jedan roditelj umro bez potomstva, odnosno da je jedan roditelj umro prije ostavitelja koji nije ostavio bračnog druga, a nije ostavio nijednog potomka, dio ostavine koji bi mu pripao da je nadživio ostavitelja nasljeđuje drugi roditelj. U situaciji kada je i drugi roditelj umro prije ostavitelja koji nije ostavio bračnog druga, njegovi potomci nasljeđuju ono što bi pripalo i jednom i drugom roditelju.⁷¹

Treći nasljedni red obuhvaća djedove i bake, pri čemu jednu polovicu ostavine nasljeđuju djed i baka s očeve strane, a drugu polovicu djed i baka s majčine strane, svaki po jednu četvrtinu. Nasljeđivanje u ovom redu nastupa ako iza ostavitelja nisu ostali potomci, bračni ili izvanbračni drug, roditelji ni njihovi potomci, a često se primjenjuju načela akrescencije i reprezentacije.⁷²

Djed i baka iste loze nasljeđuju ostavinu na jednake dijelove. Ako je neki od ovih predaka jedne loze umro prije ostavitelja, njegov dio nasljeđuju njegova djeca, unuci i daljnji potomci prema pravilima nasljeđivanja ostaviteljevih potomaka. Za njihovo nasljedno pravo primjenjuju se ista pravila kao i za nasljeđivanje ostaviteljevih roditelja i njihovih potomaka.⁷³

Četvrti nasljedni red čine pradjedovi i prabake i to za ostavitelja koji nije ostavio ni potomke ni roditelje, niti su oni ostavili nekog potomka, ni bračnog druga, ni djeda i baku, niti su ostavili nekog potomka. Njegovi pradjedovi i prabake nasljeđuju na način da jednu polovicu nasljeđuju pradjedovi i prabake s očeve strane, a drugu polovicu nasljeđuju pradjedovi i prabake s majčine strane.⁷⁴ Ovdje je akrescencija moguća, ali nema reprezentacije.⁷⁵

⁷⁰ ZN, čl. 12.

⁷¹ ZN, čl. 13.

⁷² Klarić, Vedriš, op.cit., str. 729.

⁷³ ZN, čl. 15.

⁷⁴ ZN, čl. 17.

⁷⁵ Klarić, Vedriš, op.cit., str. 729.

Kada govorimo o ostalim nasljednim redovima, iza pradjedova i prabaka ostavitelja nasljeđuju daljnji njegovi predci, redom, po pravilima po kojima nasljeđuju njegovi pradjedovi i - njegove prabake.⁷⁶

4.2. NUŽNI NASLJEDNICI

Nužno nasljedno pravo može se definirati kao „skup pravila nasljeđivanja kojima se najbližim srođnicima ostavitelja nastojao osigurati određeni dio imovine (*quarta legitima*) ako bi oni u oporuci bili bez razloga iznaslijeđeni ili mimoiđeni.“⁷⁷

Nužni nasljednici mogu biti isključeni, u cijelosti ili djelomično, iz nužnog nasljedstva, oporukom, u slučaju ako se nužni nasljednik povredom neke zakonske ili moralne obveze koja proizlazi iz njegova obiteljskog odnosa s ostaviteljem teže ogriješio prema ostavitelju. Mogu biti isključeni ako je namjerno počinio neko teže kazneno djelo prema njemu ili njegovu bračnom drugu, djetetu ili roditelju, ako je počinio kazneno djelo protiv Republike Hrvatske ili vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom te ako se odao neradu ili nepoštenu životu.⁷⁸

Oporučitelj koji želi isključiti nekog nasljednika mora to očitovati u oporuci na izričit način i navesti razlog za isključenje koji mora postojati u vrijeme oporučivanja. U slučaju spora o opravdanosti isključenja teret dokaza da je isključenje opravdano leži na onome koji se na isključenje poziva.⁷⁹

Zakon i doktrina suvremenog nasljednog prava poznaje apsolutne i relativne nužne nasljednike. Apsolutni nasljednici su oni koji su takvi jedino zbog bliske rodbinske veze s ostaviteljem, a relativni nasljednici pored takve rodbinske veze moraju biti i nesposobni za rad te nemati nužnih sredstava za život. U tom smislu se kao apsolutni nužni nasljednici zakonski navode ostaviteljevi potomci, posvojenici i njihovi potomci te bračni ili izvanbračni drug. Kao relativni nasljednici su ostaviteljevi roditelji ili posvojitelji te ostali preci poput baka, djedova, prabaka i pradjedova koji moraju ispunjavati i dodatni prethodno navedeni uvjet,⁸⁰ naravno prateći hijerarhiju nasljeđivanja.

⁷⁶ ZN, čl. 18.

⁷⁷ Romac, A., op. cit., str. 235.

⁷⁸ ZN, čl. 85.

⁷⁹ ZN, čl. 86.

⁸⁰ Klarić, Vedriš, op.cit., str. 726.-729.

Suvremeno nasljedno pravo jasno određuje visinu nužnog dijela nasljednika, diferencirajući između apsolutnih i relativnih nužnih nasljednika. Apsolutni nužni nasljednici (poput djece) imaju pravo na polovinu dijela koji bi im pripao prema zakonskom redu nasljeđivanja, bez obzira na to koliko ih ima. S druge strane, relativni nužni nasljednici, imaju pravo na jednu trećinu dijela koji bi im pripao po zakonskom redu. Ova pravila osiguravaju ne samo određenu veličinu nužnog dijela, već i njegovu vrijednost s obzirom da nužni nasljednici imaju pravo na imovinska dobra koja imaju vrijednost proporcionalnu veličini njihovog nužnog dijela. Kada se obračunava vrijednost ostavine, ona se dijeli s veličinom nužnog nasljednog prava svakog nasljednika. To znači da nužni nasljednici imaju pravo primiti imovinska dobra čija je ukupna vrijednost proporcionalna njihovom udjelu u nužnom dijelu, što osigurava pravednu raspodjelu ostavinske imovine u skladu s njihovim pravima.⁸¹

Obračunska vrijednost ostavine izračunava se kroz nekoliko koraka kako bi se utvrdila ukupna imovina ostavitelja nakon njegove smrti. Proces uključuje popis dobara, sastavljajući popis svih ostaviteljevih dobara i imovine u trenutku smrti, uključujući njihovu procjenu vrijednosti. Također uključuje i odbitak dugova i troškova, gdje se od procijenjene vrijednosti ostavine odbijaju se svi dugovi ostavitelja, kao i troškovi vezani za popis i procjenu imovine, te troškovi pogreba. U obračunsku vrijednost ostavine ulazi i pribrojavanje darova, pribraja se vrijednost darovanja koja su učinjena zakonskim nasljednicima i drugim osobama unutar godine dana prije smrti ostavitelja. Međutim, određeni darovi se ne uzimaju u obzir (uobičajeni darovi male vrijednosti, koji se smatraju normalnima, darovi dani u općekorisne svrhe, darovi koji po zakonu ne ulaze u dio nužnog nasljednika). Osim toga, ne uračunava se vrijednost ostavine koja pripada potomku koji je živio s ostaviteljem i sudjelovao u povećanju imovine svojim radom ili doprinosima. Obično se ne uzimaju u obzir ni kućanski predmeti za svakodnevne potrebe bračnog druga ili potomaka koji su dijelili kućanstvo s ostaviteljem, osim ako nemaju veću vrijednost. Na taj način osigurava se pravedna i realna procjenu ostavine, čime se štiti prava nužnih nasljednika.⁸²

⁸¹ Ibid.

⁸² ZN, čl. 70.-76.

5.ZAKLJUČAK

Nasljedno pravo ističe se kao važno područje građanskog prava koje dotiče različite grane prava. Postoji neosporiva veza između nasljednog prava i prava vlasništva. Pravo vlasništva, s druge strane, čini vezu s društveno-ekonomskim odnosima. Može se zaključiti da nasljedno pravo predstavlja sveprisutan pojam od iznimnog značenja za društvo. Njegove norme moraju poštovati sud, kao i druga nadležna tijela i ovlaštene osobe pri rješavanju i postupanju u nasljedno pravnim stvarima.

Razvoj nasljednog prava od najranijih vremena pratio je promjene u društvenim, gospodarskim i obiteljskim odnosima. Evolucija nasljednog prava u Rimskom Carstvu i u rimskom pravu odražava četiri faze razvoja pravila nasljeđivanja, počevši od agnatskog srodstva, preko kognatskog srodstva, priznavanja oporuka, do sistematizacije nasljednog prava. Promjene su se prilagođavale novoj društvenoj i ekonomskoj stvarnosti te mijenjanju pogleda na obitelj i nasljeđivanje. Taj razvoj također ukazuje na sve veću složenost pravnih odnosa unutar društva. Prateći povijesni razvoj nasljednog prava, a posebno zakonskog nasljeđivanja, možemo istodobno pratiti i razvoj i promjene ljudskog društva kao cjeline, stavljajući pritom naglasak na razvoj privatnog vlasništva i načela ravnopravnosti pojedinaca.

Zakonsko nasljedno pravo podrazumijeva nasljeđivanje na temelju zakonom predviđenih činjenica, a nastaje kada iz određenih razloga nije bilo moguće ostvariti oporučno nasljeđivanje. Na temelju Zakona o nasljeđivanju ostavitelja nasljeđuju, kroz četiri definirana zakonska nasljedna reda, svi njegovi potomci, njegova posvojčad i njihovi potomci, njegov bračni drug, njegovi roditelji, njegovi posvojitelji, njegova braća i sestre i njihovi potomci, - njegovi djedovi i bake i njihovi potomci, i njegovi ostali predci. Također na temelju zakona ostavitelja nasljeđuje i njegov izvanbračni drug koji je u pravu nasljeđivanja izjednačen s bračnim. Izvanbračnom zajednicom smatra se životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koja je trajala dulje vrijeme, a prestala ostaviteljevom smrću, pod uvjetom da su bile ispunjene pretpostavke koje se traže za valjanost braka.

Važan institut nasljednog prava predstavlja i nužno nasljedno pravo koje se može definirati kao skup pravila nasljeđivanja kojima se najbližim srodnicima ostavitelja nastojao osigurati određeni dio imovine ako bi oni u oporuci bili bez razloga iznaslijeđeni ili mimoideni.

Svi pripadnici kruga potencijalnih zakonskih nasljednika razvrstani su u pojedine nasljedne redove, pri čemu je uspostavljen redosljed prvenstva uz primjenu načela isključivosti. Prema Zakonu o nasljeđivanju, postoje četiri nasljedna reda, dok teorijski njihov broj može biti

neograničen. Današnji prvi nasljedni red čine ostaviteljevi potomci i bračni drug koji dijele ostavinu na jednake dijelove. Drugi red su ostaviteljevi roditelji i bračni drug, treći čine ostaviteljevi djedovi i bake te u četvrti ulaze pradjedovi i prabake. Postoje i ostali nasljedni redovi u koje ulaze svi ostali preci.

Zakonom se nastoji što točnije i preciznije odrediti i regulirati pravo nasljeđivanja, a takva tendencija potječe još od doba Rimljana koji su također detaljno određivali nasljedne redove. Na taj način se upravo ističe svrha nasljednog prava, a to je očuvanje i održavanje reda u društvu i pravnom sustavu te osiguranje kontinuiteta u pravnim odnosima. Stoga je pitanje nasljeđivanja jasno uređeno postavljanjem i određivanjem nasljednog reda i redoslijeda pri ostvarivanju nasljednih prava, kako bi se osigurala pravedna raspodjela cijelog nasljedstva umrlog.

Najvažnije je utvrditi činjenicu kako su danas sve fizičke osobe ravnopravne u nasljeđivanju te se svaku fizičku osobu može naslijediti kao i da je svaka osoba sposobna naslijediti, što se razvijalo sve od rimskog prava do današnjeg suvremenog nasljednog prava.

5. LITERATURA

Knjige i znanstveni članci:

1. Eisner, B.; Horvat, M., Rimsko pravo, Zagreb, 1948.
2. Horvat, M., Petrak, M., Rimsko pravo, XVII. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Zagreb, 2022., str. 394.
3. Klarić, P.; Vedriš, M., Građansko pravo, Zagreb, 2014.
4. Klasiček, D., Zakonsko nasljeđivanje istospolnih partnera u Republici Hrvatskoj u postojećem zakonskom okviru, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 34 No. 2, 2013.
5. Krešić, M., Zakonsko nasljeđivanje bračnih drugova prema Općem građanskom zakoniku na hrvatsko-slavonskom pravnom području, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 60 No. 2, 2010.
6. Romac, A., Rimsko pravo, Zagreb, 2007.
7. Romac, A., Rječnik rimskog prava, Zagreb, 2018.
8. Skubic, Žnidaršič, V., Nasljeđivanje u braku i izvanbračnim zajednicama, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, Vol. VIII No. posebni broj, 2017.
9. Udovičić, B., Zakonsko nasljeđivanje u rimskoj pravnoj tradiciji, Paragraf : časopis za pravna i društvena pitanja Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Vol. 3 No. 1, 2019.

Pravni izvori:

1. Ustav Republike Hrvatske, Narodne Novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14
2. Obiteljski zakon, Narodne Novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23
3. Zakon o nasljeđivanju, Narodne Novine, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015, 14/2019
4. Zakon o životnom partnerstvu osoba istoga spola, Narodne Novine, br. 92/2014, 98/2019.,

Sudska praksa:

1. Upravni sud Republike Hrvatske Uzz 40/08-4 od 20. svibnja 2009.
2. Općinski sud u Splitu SS 25 O-1951/2020-22 od 28.listopada 2022.